

**ПРОЕКТНО-БАЗИРАНОТО ОБУЧЕНИЕ В НАЧАЛЕН ЕТАП НА ОБРАЗОВАНИЕТО –
АКТУАЛНА ПРОБЛЕМАТИКА**

Николина Георгиева Търева
ОУ „Алеко Константинов“, Пловдив

PROJECT-BASED EDUCATION IN PRIMARY SCHOOL – CURRENT ISSUES

Nikolina Georgieva Tareva
Primary school “Aleko Konstantinov”, Plovdiv

Abstract: The proposed article reviews and characterizes the different roles which are performed by the teacher as one of the participants in the pedagogical interaction in project-based learning (PBL). A comparative analysis is made of the influence of the teacher on the ongoing processes in the pupil group, depending on his role in PBL as a trainer, facilitator or coach in the course of training. The study examines a few models of communication between the teacher and the pupil teams in primary school, who are trained through project activities, contributing to both the acquisition of knowledge and practical skills, as well as the formation of social skills and competences.

Keywords: roles of the teacher, project-based learning, pedagogical interaction, team of pupils in primary school

Стилът на преподаване, при който учителят е активната страна и обучението се извършва в стил-лекции, а ефективността от обучението и качеството на придобитите знания се измерва със степента, в която ученикът може да ги възпроизведе, все още има привърженици сред педагогическите специалисти, но броят им става все по-малък. Педагогическите изследвания на учените [1], [2] дават основание да се твърди, че възникналото като метод на преподаване в началото на XVI век и наложилото се като метод за усвояване на знания и формиране на умения и навици се през XX век, проектно-базирано обучение е ефективен начин на обучение, чрез който учителите формират умения и компетентности, ангажират учениците чрез дейности да станат активна страна в обучението си. Проектният подход може да се прилага във всички степени на образование, защото съдейства както за постигането на държавните образователни стандарти в съответните културно-образователни области, така и изграждането и приложението на умения и компетентности нужни за XXI век. Интегрирането на съдържание от различни научни области чрез използването на междупредметни връзки, с цел системно и трайно овладяване и прилагане на придобитите знания и умения, изисква учениците и учителите да прилагат творческо мислене и да бъдат иновативни.

Процесът на обучението е обществено обусловена функция, за чието провеждане е нужно наличието на общност, състояща се от обучаващи и обучаеми. По време на проектно-базираното обучение чрез активна комуникация, водеща до социализация и индивидуализация, се насърчава сътрудничеството и взаимопомощта както между учениците в екипите така и между учениците и техните учители в съвместната им работа. Според А. Леонтиев наличието на благоприятен психологически климат, психологическата оптимизация на учебната дейност и качеството на отношенията между педагози и ученици е от изключителна важност [3].

При провеждане на проектно-базирано обучение учителят и учениците се намират в непрекъснат двустранен процес на педагогическо общуване. Основната му цел в дейностите по усвояване на знания, умения и компетентности е всеки участник в обучението да има възможност на базата на вече придобит опит, да изрази мнението си по отношение изучаваната тема, като по този начин учи активно. При формирането и последващата работа в екипите, особено в начален етап на образованието, е възможно комуникацията да е затруднена и това да доведе до някои следните ситуации:

- в дискусиите по етапите на проектната работа участват само част от децата;
- „активните“ участници стават все по-дейностни, „пасивните“ – все по-неангажирани;
- всички участници дават идеи, но нито една не е одобрена и не намира приложение в проекта.

Учителят трябва да има ясна представа за случващото се в екипа по време на общуването и при наличие на проблеми с комуникацията или конфликт, да съдейства за преодоляването им, за да подобри организацията и дейностите по време на проектния процес. Комуникация между обучаващия и обучаваните в проектно-базирано обучение се осъществява по следните модели:

- в центъра са учениците, като преподавателят се явява посредник между тях и конкретната дейност и действа като помощник (това се случва при формирането на екипите в 1-2 клас);
- в центъра са учениците, а преподавателят не участва пряко в дейностите, той е в ролята на фасилитатор.

По време на проектно-базираното обучение, в зависимост от възрастовите характеристики на учениците и натрупания у тях опит в екипна работа, се налага педагогът да изпълнява различни роли, като се съобразява с условието, че учебният процес е ръководен от учениците и учителят може само да го улеснява, но не и да го контролира.

За да бъде ефективно обучението чрез проекти, при подготовката си учителят трябва предварително да планира каква ще бъде неговата роля в дейностите. Част от ролите, които той може да изпълнява, са на фасилитатор или на коуч.

Според стандартите ISTE, базирани на изследвания върху най-добрите практики, които определят, доколко успешни са технологиите за учене и преподаване, фасилитаторът:

- допринася за формирането на учебна култура, в която учащите да поемат отговорност за своите образователни цели и резултати както в индивидуалното, така и в груповото обучение;
- създава на учебни ситуации, които стимулират и мотивират учениците да участват в проектни дейности и развиват алгоритмично или инженерно мислене, необходимо за търсене на нови оригинални решения;
- насърчава творчеството и развитието на креативността на учениците при изразяване на техните идеи, споделяне на знания и установяване на продуктивни контакти¹.

Фасилитирането в обучението се свързва с процес при, който учителят съдейства, подпомага и улеснява извършването на дейност, която ще доведе до промяна. Фасилитаторът трябва да притежава определени умения, които са извън тези да дава указания за извършването на дадена дейност, той очертава насоки за процеса на учене като подпомага учениците, чрез използване на подходящи за целта методи, похвати и техники. Крайната цел на фасилитирането не се определя от предварително набелязано конкретно решение или краен продукт, отговарящ на дадени критерии, а е това, което групата взема решение, че иска да постигне. Подходът на фасилитаторът към останалите участници в педагогическото взаимодействие е от ключово значение.

Практиката в начален етап на обучението показва, че процесът на фасилитиране при проектно-базираното обучение е уместно да започне да се използва при учениците, които са в 3-4 клас. На този етап от обучението си децата вече са придобили опит в екипната работа и могат да вземат самостоятелни решения, като е нужно да се отчете и фактът, че те работят в позната среда и в атмосфера на откритост и сътрудничество.

През 2014 година Дж. Лармър, Дж. Мергендолър и С. Бос от института в Бък разработват изчерпателен, базиран на изследвания модел, който наричат „златен стандарт в проектно-базираното обучение“ [4], съдържащ 7 задължителни елемента, които трябва да присъстват в едно обучение, за да бъде наречено проектно-базирано. Как учителят-фасилитатор прилага „златния стандарт“ в дейността си?

1. Насочващ проблем или въпрос, свързан със значимо съдържание. Фасилитаторът трябва да се стреми да бъде в неутрална позиция спрямо съдържанието на проблема, по който учениците ще работят и да се въздържа от предлагане и налагане на мнението си, вместо това да насочи вниманието си над процеса на вземане на решение. За целта е добре да се използват въпроси, насочващи към идеи. В 1-2 клас този етап е трудно приложим, защото децата нямат достатъчен социален опит и трудно се ориентират, кое съдържание е значимо.
2. Дейности по търсене на конкретна информация или свързани с по-задълбочено проучване. Информацията, до която имат достъп учениците в начален етап на образованието, е прекалено обемна спрямо техните способности за анализ и синтез и те се нуждаят от насочване накъде да поемат в своите проучвания. В този смисъл ролята фасилитаторът е да обобщи мненията им и да конкретизира търсенето до няколко източника.
3. Автентичност, която показва доколко реални са задачите в обучението. Проектът може да бъде автентичен по различни начини. Възможно е това да не е пряко, а да е в неговия контекст. Дей-

ността на фасилитаторът е свързана със запазване на фокуса, чрез насочване, водещо към дискусия. При група, в която дискусията се е отклонила от темата, той би могъл да обърне внимание върху отклонението и да ѝ предложи да реши, дали възникналите теми са важни за общия напредък или трябва да се върне обратно към първоначалната дискусия. Например: “В плана с въпроси за обсъждане, който съставихте, тази тема не е отбелязана. Да го променим ли или ще се придържате към първоначалния план?”

4. Глас и избор на учениците. Ролята на фасилитаторът на този етап се състои в синтеза на идеи, който не бива да се ограничава само записване на изказванията на групата. Децата трябва да се насърчават да развиват и надграждат идеи, а изказаните предположения трябва да бъдат ясни за всички членове на групата. Крайният избор, трябва да изразява мисленето на цялата група.
5. Рефлексия. През цялото време на работата по проект участниците и фасилитаторът трябва да са наясно какво, как и защо учат. Всеки проект би трябвало да е насочен към формиране на компетенции нужни за XXI век, включващи умения за сътрудничество и общуване, критично мислене, креативност и новаторство. Най-важното умение на фасилитатора е умението да задава въпроси, посредством които да дава и да получава обратна връзка. Той е този, който обръща внимание на групата да промени ракурса, от който се самонаблюдава и да направи определени промени. Например: “В работата участват само половината от вас, а останалите, вършат нещо друго. Това какво ни подсказва, че трябва да направим?”
6. Критика и преразглеждане. От съществено значение е изработените проекти да са качествени и да отговарят на поставените цели. Това става след внимателното им преразглеждане и съответната градивна критика от участниците в екипа и от останалите екипи. Фасилитаторът не дава оценка на извършената работа, нито на крайния продукт. Ролята му е да насочи учениците към дискусия върху качеството на готовия проект. Една от най-често използваните техники е перифразирането. Чрез него участниците в проектната работа получават доказателство, че са били чути и разбрани правилно, като същевременно се дава възможност на останалите ученици да чуят още веднъж някоя гледна точка или идея и да я оценят.
7. Публичен продукт. В началото на своята работа по проект учениците знаят, че той ще стане публичен, това силно ги мотивира и ги насърчава работата им да бъде на високо ниво. На този етап фасилитаторът работи за насърчаване на свободното, отворено споделяне, за поемане на отговорност, за изразяване и защитаване на идеи.

Фасилитирането е предизвикателство за учителя, тъй като е важно той да не е обвързан емоционално с процесите, които се формират и развиват в групата или с резултата от дейността ѝ. Неговата цел е да подкрепя учениците да поемат отговорност за собствения си напредък в овладяването на знания, умения и компетентности, като преодолеят зависимостта и обвързаността си към учителя. При малките ученици това се постига трудно, тъй като те се нуждаят от педагога като модел на значим възрастен в своето израстване.

Един от сравнително новите подходи, които се прилагат в образователните системи в Европа е коучингът. Прилагането на коучинг техниките в образованието е свързано с идеята у учениците чрез изграждане на умения за целеполагане да се формират, знания и компетентности, базирани на творческо мислене, съпреживяване и самопознание и ориентирани към постигане на планирани резултати. Коучът има подкрепяща роля в както в процеса на вземане на решение и така и при определяне на пътищата, по които трябва да се мине, за да се постигнат очакваните резултати. В позитивна и подкрепяща среда чрез задаване на въпроси, фокусирани върху подобрене на ученето и развитието посредством повишаване на самосъзнанието и чувството за лична отговорност, чрез активно слушане и предизвикване, той насърчава ученика да се самоопознае.

При проектно-базираното обучение коучът може мотивира ученика да участва активно в екипната работа, като му помогне да разбере в кои дейности той се чувства най-комфортно и работата му ще бъде най-ефективна. Като задава на всеки от участниците в груповата работа, подходящи за целта въпроси, коучът може косвено да участва в разпределението на ролите в екипа. Примери за подходящи въпроси към ученика са: Какво цели да постигне? Защо? С кого, кога и как ще го осъществи? Какви умения и колко време ще са му нужни? Какви ресурси ще са му нужни и откъде ще ги набави? Кои са маркерите, които ще му покажат, че е изпълнил задачите си? За целта може да се използва и анкетна карта от следния тип:

Таблица 1. Анкетна карта

Анкетна карта	
Име:	
1.	Аз съм най-добър в
2.	В екипа ще работя за
3.	Целта ми в екипната работа е да
4.	Ще разбера, че съм постигнал целта си, когато.....

Коучът трябва да умее да наблюдава и да слуша активно и на тази база да задава коректни и ясни въпроси, чиито отговори да са основата, чрез която учениците да стигнат до решенията и стратегиите, осигуряващи им успешно завършване на проекта. Той предоставя на екипа подкрепа, така че всеки един участник в него, надграждайки знанията и уменията си, да се възползва оптимално от ресурсите и собствения си потенциал, за да се постигнат груповите цели. При проектно-базираното обучение акцентът в работата на коуча се поставя върху задаването на въпроси и ангажирането, при което децата се чувстват достатъчно способни първоначално да бъдат независими, а след това да бъдат взаимозависими и да извършват съвместни дейности. Коучингът съдейства на екипите да формулират ценностите и идеите си, да изградят колективна представа за крайния публичен продукт и да разработят план за действие за изработването му. Коучът е не е част от екипа, но подпомага синергията в него, като насърчава и стимулира всеки член на групата да даде най-доброто от себе си и крайният резултат или отговор от дейността им да е по-голям от сумата на резултатите или отговорите, получени поотделно от всеки ученик. При малките ученици ролята на коучът е много важна, защото той често подпомага екипите да определят целите и приоритетите в работата си, да планират отделните етапи в работата, насърчава ги и ги вдъхновява, докато реализират проекта, дава им обратна връзка. Особено важна е ролята му за синхронизиране на индивидуалните ценностни системи и създаването на ценности на екипа. По време на процеса на създаването на ценностите на екипа се подобрява комуникацията между отделните му членове, повишава се сътрудничеството и се съдейства за по-добра интеграция в групата.

Фасилитаторът подпомага работата на групата, като я организира и ръководи с цел – максимална ефективност. Коучът работи за постигане на реални конкретни цели, чрез развитие на личностни умения. Учителите, които използват проектно-базирано обучение в работата обръщат особено внимание на изграждането на общността. Решението им дали да изпълняват ролята на фасилитатор или на коуч е пряко свързано и се обуславя както от целите, задачите и методите на обучението така и от конкретните нужди на децата.

Анализирането на данни от научни проучвания дава основание да се твърди, че в начален етап на образованието учителите се възприемат повече като възпитатели, отколкото като фасилитатори или коуч и определят своите роли като мотиватори, подпомагащи формирането на личността на детето и съдействащи изграждането на общочовешки ценности у него.

References:

1. Knoll, M. (1991a). Europa-nicht Amerika: Zum ursprung der projektmethode in der pädagogik, 1702-1875. Pädagogische Rundschau, 45, 41-58.
2. Blumenfeld P. C., Soloway E., Marx R. W., Krajcik J. S., Guzdial M., Palincsar, A. Motivating Project-Based Learning: Sustaining the Doing, Supporting the Learning // Educational Psychologist. 1991. T. 26. № 3/4. p. 369
3. Dimitrova, G. (1994). Pedagogicheski osnovi na obshtuvaneto pri vazpitanieto. Sofia, Bulvest 2000
4. Boss, S., Larmer J., Project Based Teaching: How to Create Rigorous and Engaging Learning Experiences, Alexandria, Va: ASCD; Novato, CA: Buck Institute for Education, 2018

(Endnotes)

1. <https://www.iste.org/standards/iste-standards-for-teachers> ISTE Standards for Educators.